Juryrapport

Gulden Feniks winnaars & nominaties 2023

nrp Gulden feniks

Inhoud

Juryrapport / 4
Over de Jury / 10

Winnaars
Renovatie
Huis van de gemeente Voorst
Twello / 13

Transformatie
Pillows Hotel Maurits at the Park
Amsterdam / 21

Gebiedstransformatie
NRE-terrein Eindhoven / 27

Wildcard
Getijdenpark Eiland van
Brienenoord Rotterdam / 33

Nominaties
Renovatie
Stadhuis en Raadzaal Leiden / 39

Renovatie
Stationspostgebouw Den Haag / 45

Transformatie
Veemgebouw Eindhoven / 51

Gebiedstransformatie
Kunstwerf Groningen / 57

Colofon / 62

Voor de Gulden Feniks 2023 zijn in totaal 37 projecten ingediend. De meeste in de categorie renovatie (19), gevolgd door transformatie (11) en gebiedstransformatie (7). De ingediende projecten liggen in zekere zin verspreid over Nederland. Op Limburg, Overijssel en Drenthe na zijn er uit alle provincies inzendingen binnengekomen. Tegelijkertijd ligt het zwaartepunt van de inzendingen in Noord-Holland en Zuid-Holland. En in alle provincies ook nog eens in de grotere steden. Het blijft volgens de jury een punt van aandacht om de inzendingen voor de Gulden Feniks ook echt tot een staalkaart te maken voor de stand van renovatie en transformatie in heel Nederland. De diversiteit aan ingediende projecten is ook deze editie weer groot. Renovatie en transformatie van stadhuizen, fabrieken en pakhuizen, een gymzaal, een watertoren en een kerk. Maar ook van woningbouw: wijken met karakteristieke arbeiderswoningen uit de jaren ’20 en ’30, portiek- en galerijflats uit de jaren ’50, ’60 en ’70, en een enkele eengezinswoning.

Duurzaam bouwen begint bij niet slopen

Een thema dat door alle ingezonden projecten heen loopt is duurzaamheid. Van het isoleren en energiezuinig maken van woningen tot en met het gebruik van biobased bouwmaterialen.

Duurzaamheid is vandaag de dag op alle terreinen een grondbeginsel, of zou dat in ieder geval moeten zijn. Voor de Gulden Feniks geldt dat des te meer: duurzaam bouwen begint immers bij niet slopen, maar bij renoveren en transformeren. De jury is enthousiast over opdrachtgevers en architecten die daar vol voor gaan en met overtuiging duurzame keuzes maken.

Het hergebruik van bestaande gebouwen wordt daarmee niet meer alleen gekaderd vanuit cultuurhistorische duurzaamheid, maar ook vanuit materiële duurzaamheid.

Een grote opgave in de verduurzaming van de bestaande woonvoorraad

Er zijn verscheidene projecten ingediend die inzetten op de verduurzaming van de bestaande woonvoorraad. Er ligt een grote opgave bij juist dit type woningbouw. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat er in 2050 zeven miljoen woningen van het gas af moeten. De ingediende projecten bieden inspiratie hoe deze opgave zorgvuldig aan te pakken.
Ze laten zien hoe praktische ingrepen voor verduurzaming prima gecombineerd kunnen worden met aandacht en zorg voor de historie, de architectuur en het gebruik van de woning.

Een brede blik op de kwaliteit van de leefomgeving

De jury ziet daarbij ook de kansen om net dat beetje meer te doen en met de renovatie niet alleen het gebouw, maar ook de opgave in de omliggende wijk te adresseren. Dat vraagt om een bredere blik, om schakelen tussen de schaal van het gebouw en van de buurt en om het verbinden van opgaven. Daarin hebben alle partijen een rol: de ontwerper die de kaders van de opgave moet durven bevragen, maar (vooral) ook (publieke) opdrachtgevers voor wie de bredere context en de kwaliteit van de leefomgeving het startpunt zouden moeten zijn.
Er is een aantal projecten dat deze verbreding laat zien. Daarbij wordt via de transformatie of renovatie van een bestaand gebouw een bijdrage geleverd aan sociale opgaven zoals eenzaamheid en sociale cohesie. De jury koestert deze projecten, omdat ze het van groot belang vindt dat er meer aandacht komt voor het ontwerpen aan deze maatschappelijke vraagstukken. De sociale bewogenheid van de betrokken architecten verdient veel lof.

De NRP Gulden Feniks is dé nationale prijs voor renovatie en transformatie van de gebouwde omgeving. Successen en inzichten worden hierbij gedeeld; de Gulden Feniks is een prijs om van te leren.

Initiatief en creativiteit van de gebruiker

Veel enthousiasme is er ook voor de projecten waar ruimte werd gegeven aan het initiatief en de creativiteit van de gebruiker. In diverse inzendingen zijn het juist onverwachte coalities - van bijvoorbeeld bewoners, gemeenten en creatieve ondernemers - die het project tot een succes hebben weten te brengen. Dit is een trend die al langer gaande is en het succes van dit type projecten is misschien niet nieuw. Maar het zijn wel belangrijke en goede voorbeelden die laten zien tot welke kwaliteit coöperatieve ontwikkelingstrajecten kunnen leiden. De jury hoopt dat deze projecten inspiratie en lessen bieden voor nieuwe initiatiefnemers of vastgelopen (gebieds-)ontwikkelingen.

Lef, betrokkenheid en een lange adem

Het gaat niet alleen om de initiatiefkracht en bevlogenheid van burgers en bottom-up initiatieven. Ook de opdrachtgever speelt daarbij vaak een cruciale rol. De jury ziet in verschillende projecten hoe lef, betrokkenheid en een lange adem onmisbaar zijn geweest voor het succes van een project. Een opdrachtgever geeft daartoe zowel richting als ruimte. Onderling vertrouwen is daarbij een belangrijk begrip. De opdrachtgever kan een omgeving creëren waarin dat vertrouwen kan ontstaan en waarin individuele en collectieve belangen kunnen samenkomen.

Fotografie tijdens jurybijeenkomsten: Rogier Boogaard

‘De jury ziet in verschillende projecten hoe lef, betrokkenheid en een lange adem onmisbaar zijn geweest voor het succes van een project .’

Stapsgewijs ontwikkelen

Het belang van lef en creativiteit ziet de jury ook terug bij de projecten waar sprake is van incrementele ontwikkeling. Hierbij draait het veel meer om het met elkaar delen van waarden en het vinden van gedeeld belang dan om een vaststaand eindbeeld. De jury is enthousiast over deze tendens. Stapsgewijs ontwikkelen, experimenteren en leren vanuit een gedeelde visie op een duurzame toekomst. Inspirerend en hard nodig!

Over de jury

De jury bestaat uit:
Voorzitter **Geurt van Randeraat** (SITE urban development) **/ Bess Blomjous** (Studio Bess) **/ Thijs Asselbergs** (Thijs Asselbergs architectuurcentrale) **/ Sabine Renders** (projectdirecteur Hembrugterrein) **/Jaap Wiedenhoff** (ingenieursbureau ABT) **/ Dirk Baalman** (onderzoeker-adviseur) **/ Ninke Happel** (Happel Cornelisse Verhoeven) **/ Jack Hock** (voormalig directeur Strijp-S) / Adviseur van de jury **Bruce Verdonschot** (winnaar NRP Masterprijs 2023).

Winnaar transformatie
Pillows Hotel
Maurits at the Park
Amsterdam

Winnaar gebiedstransformatie
NRE-terrein
Eindhoven

Wildcard
Getijdenpark
Eiland van Brienenoord
Rotterdam

Winnaar renovatie
Huis van de gemeente Voorst
Twello

Betrokkenen
Gemeente Voorst
Architectenbureau
De Twee Snoeken
Houtman + Sander
Landschapsarchitectuur
Huisman & Van Muijnen
DGMR
JVZ ingenieurs
Studio JAN
Hospitality Group
Rienks
Bouwmanagement B.V.
PBT consultant
Donker Design
Jansman Bouw
Croonwolter&dros
EcoBouwSalland

Projectomschrijving

De Twee Snoeken heeft voor de gemeente Voorst een vernieuwd gemeentehuis ontworpen. Toen bleek dat het oude gemeentehuis uit de jaren ‘80 was verouderd, wilde de gemeente zich vestigen in een gebouw dat een toonbeeld van duurzaamheid werd. Daarbij is optimaal gewerkt met wat voor handen is en onder meer het volledige constructieve casco hergebruikt.

Het project begon met het in kaart brengen van de kwaliteiten en mankementen die het gebouw had. Het structuralistische gemeentehuis was opgeknipt in kleine eenheden, om de schaal tot een menselijke maat terug te brengen, passend in de landelijke, dorpse context.

De afgeknotte hoeken en verspringingen in de gevel zorgden daarbij voor een groot geveloppervlak met een bijbehorend groot aantal bouwkundige knopen en koudebruggen. Anderzijds had het gebouw een heldere, intelligente betonstructuur.
De architecten hebben de gefragmenteerde gevel vervangen door een gevel met minder sprongen en knopen, om tot een compact volume te komen. Zo wordt met name het warmte- en koudeverlies en dus het energiegebruik beperkt. Door het voorplein te bebouwen is de geveloppervlakte verder teruggedrongen en is er een compact gebouwvolume gerealiseerd. Aansluitend op de structuurlijnen van de oude constructie hebben ze het nieuwbouwdeel gebouwd.

Deze is met het oog op duurzaamheid uitgevoerd in een gelamineerde houtconstructie. Het resultaat is een aansprekend gebouw met een uitstraling die past bij de bescheiden, maar zelfbewuste gemeenschap. De uitstraling is dan ook uniek en duurzaam, maar niet schreeuwerig en over the top. Vooral de toepassing van kalkhennep als gevelmateriaal is bijzonder innovatief. Daarnaast hebben ze materialen ‘geoogst’ uit het bestaande gebouw en scoort het gemeentehuis daardoor hoog op circulariteit. Samen met de aanpassingen en nieuwe toevoegingen is er een gebouw ontstaan met een gelaagdheid en rijkdom die met nieuwbouw nooit te bereiken is.

Fotografie: Joep Jacobs

Juryoordeel

De jury begint met een groot compliment voor de gemeente Voorst, die weloverwogen heeft gekozen voor een ingrijpende renovatie in plaats van sloop en nieuwbouw en daarbij ook nog eens de gedurfde keuze heeft gemaakt om op grote schaal te werken met biobased materiaal.

Een welkome omgeving voor de bezoeker

De jury is zeer te spreken over de keuzes die in het ontwerp zijn gemaakt. Het besluit om een nieuwe publiekshal en raadzaal toe te voegen op wat voorheen het voorplein was, creëert bij binnenkomst een open en welkome omgeving voor de bezoeker. De publiekshal is dubbel zo hoog en biedt een doorkijkje naar de nieuwe raadzaal, die met haar glazen wanden zowel naar binnen als naar buiten toe openheid uitstraalt. Een architectonische vondst die volgens de jury uitdrukking geeft aan de huidige tijd waarin er behoefte is aan toegankelijkheid tot en transparantie van bestuur. Ook biedt de ontvangstruimte zicht op de bovenverdieping, waar zich de ambtelijke werk- en vergaderomgeving bevindt. De jury kan zich goed voorstellen dat de publiekshal functioneert als ontmoetingsplek, als ware het een "dorpsplein".

Uitnodiging tot ontmoeting

Deze openheid en uitnodiging tot ontmoeting is door de ontwerpers uitgewerkt tot in de kleinste details, zoals de strategische plaatsing van koffieautomaten op plekken waar mensen elkaar informeel zeker tegenkomen. Ook in het programma komt dit 'bijeenkomen' terug, doordat er verschillende functies zijn gehuisvest in het gebouw, waaronder een politieloket en een consultatiebureau. In het interieurontwerp is veel gebruikgemaakt van hout en zachte kleuren, wat het gebouw een warme uitstraling geeft.

Fotografie: Joep Jacobs

Een gevel van kalkhennep

Het meest in het oog springende element van de renovatie is ongetwijfeld de gevel van kalkhennep. Het beperken van de CO_2-uitstoot was een belangrijk uitgangspunt bij de renovatie. ‘‘Ontzettend ambitieus’’ noemt de jury de keuze om de volledige, langgerekte gevel op te trekken uit kalkhennep. Hoewel kalkhennep al langer wordt toegepast in de bouw, is het in Nederland nog niet eerder als zichtcomponent op zo’n grote schaal toegepast.

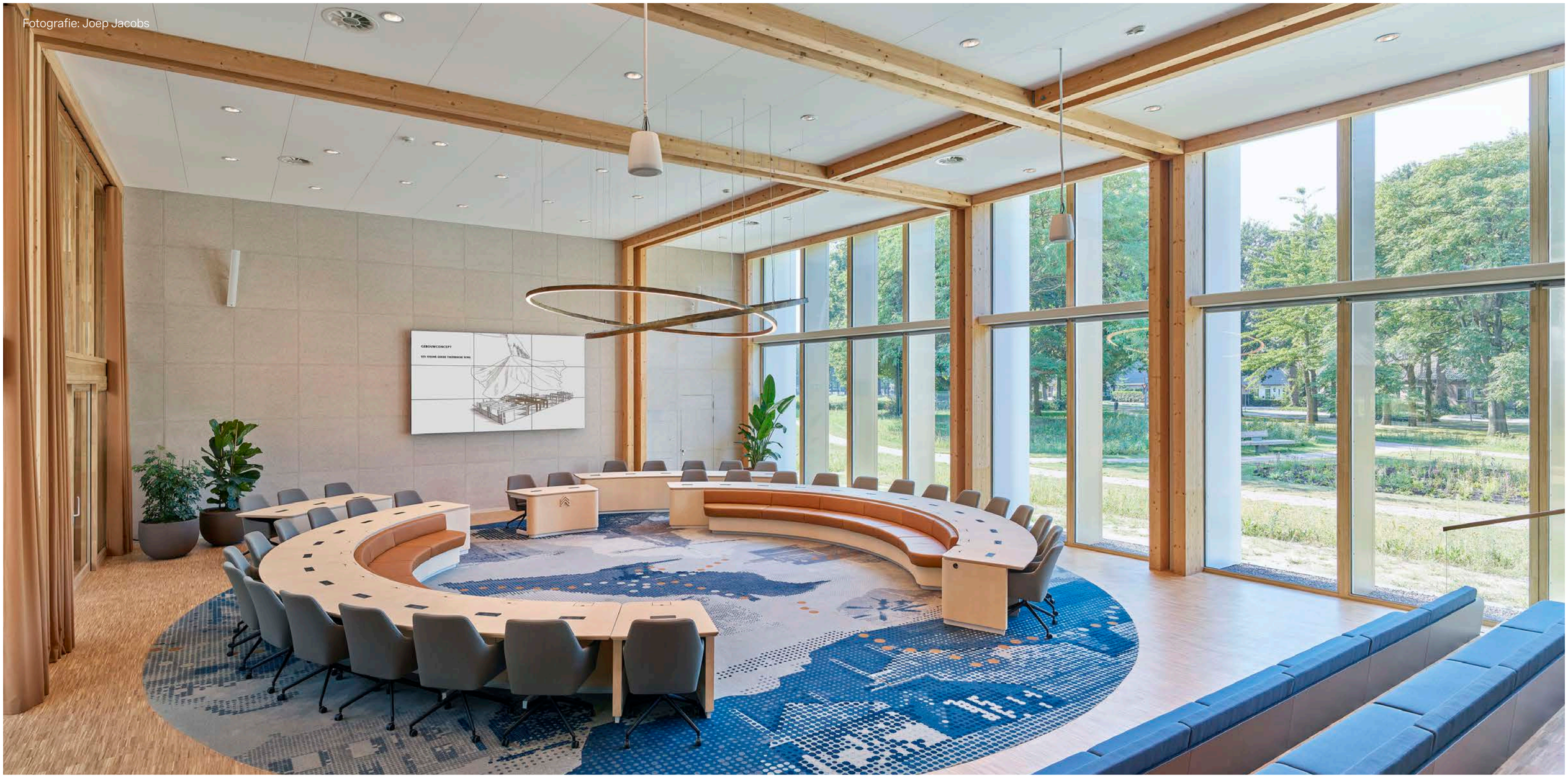
De jury is benieuwd hoe dit biobased bouwmateriaal zich op de lange termijn zal houden. Dit kom je alleen maar te weten door het te doen en de jury is dan ook vol lof voor het experiment dat de gemeente Voorst hiermee is aangegaan. De gemeente geeft hiermee ook een mooi signaal af richting haar inwoners door haar rol te pakken als voortrekker in verduurzaming. Een kleine kanttekening plaats de jury bij de keuze voor aluminium kozijnen. Hoe passen die in het verder zo consistente verhaal rondom duurzaamheid? Hadden daar ook andere keuzes gemaakt kunnen worden?

Meesterlijk in zijn eenvoud

Wat bij de jury nog het meest blijft hangen, is hoe vanzelfsprekend het gebouw past bij het karakter van het dorp en de regio waar het staat. De indieners zeggen daar zelf over dat ze een aansprekend gebouw ontwierpen ‘‘met een uitstraling die past bij de bescheiden, maar zelfbewuste gemeenschap’’. Dat is volgens de jury meer dan gelukt, het is ‘‘meesterlijk in zijn eenvoud’’. Een inspirerende winnaar in de categorie renovatie!

‘De uitstraling van het gebouw past bij de bescheiden, maar zelfbewuste gemeenschap van het dorp.’

Fotografie: Joep Jacobs

Winnaar renovatie
Huis van de gemeente Voorst
Twello

Winnaar gebiedstransformatie
NRE-terrein
Eindhoven

Wildcard
Getijdenpark Eiland van Brienenoord
Rotterdam

Winnaar transformatie

Pillows Hotel Maurits at the Park Amsterdam

Betrokkenen

Office Winhov
Amerborgh International
Pillows hotel / IHMG
Studio Linse
Sant&Co
Van Rossum
Boersema Installaties
Caubergh Huygen
B3 Bouwadviseurs
Bureau voor kleuronderzoek en restauratie

Projectomschrijving

Als onderdeel van de transformatie van het Oosterpark kreeg het voormalig ontleedkundig laboratorium van de Universiteit van Amsterdam een nieuwe bestemming als een hotel dat ook inwoners van de stad verwelkomt. De complexiteit van dit project - een combinatie van adaptief hergebruik, uitbreiding met een nieuwe vleugel, en integratie in het omliggende park - is typerend voor de ambitieuze benadering van Office Winhov. Binnen dit project werden het oude en het nieuwe bijeengebracht met een evenwichtig uitgewerkt programma, een zorgvuldige inpassing van de nieuwe uitbreiding en verfijnd materiaalgebruik. Het resultaat is een ontwerp dat de sterke elementen van de bestaande bouw respecteert en daar harmonieuze nieuwe elementen aan toevoegt.

Het gebouw uit 1909 werd ontworpen door architect Jan Bernard Springer. Het massieve bakstenen gebouw heeft een formele voorzijde aan de straatkant en drie vleugels aan de parkzijde. Ook gedurende het ontwerpproces was het park steeds de voornaamste muze: na verwijdering van de hekken strekt het zich nu uit tot aan het gebouw. Elke vleugel gaat een relatie aan met het park, van de brasserie op de begane grond van de uitbreiding tot het restaurant in de voormalige museumzaal. In zekere zin was het doel van dit project om een gesloten monumentaal gebouw te veranderen in een toegankelijk gebouw midden in het park.

Hoogtepunten uit het bestaande interieur zijn de muren van geglazuurde baksteen in de gangen en de grote ruimte en spantconstructies van de vroegere museumzaal.
Deze elementen zijn zichtbaar en sfeerbepalend gebleven.

Office Winhov werkte nauw samen met de opdrachtgever Amerborgh, hotelmanagement IHMG en de interieurarchitecten van Studio Linse om passende interieurs met een zachte, uitnodigende uitstraling te creëren - zodat het hotel zijn nieuwe rol als gastvrij hotel dat openstaat voor het grote publiek kan vervullen, zonder zijn oorspronkelijke kwaliteiten kwijt te raken.

Juryoordeel

Bij de aankoop van het voormalig Ontleedkundig Laboratorium van de Universiteit van Amsterdam lag er al een plan klaar om het gebouw transformeren tot hotel. In dat plan was nieuwbouw ingetekend in de open ruimte aan de achterkant van het pand, wat het hotel zou afsluiten van het achterliggende Oosterpark. Het eerste dat de ontwikkelaar deed, was een ontwerpbureau in de arm nemen om een nieuw ontwerp te maken, met juist de verbinding met het park als uitgangspunt. Een hele goede zet, zo oordeelt de jury.

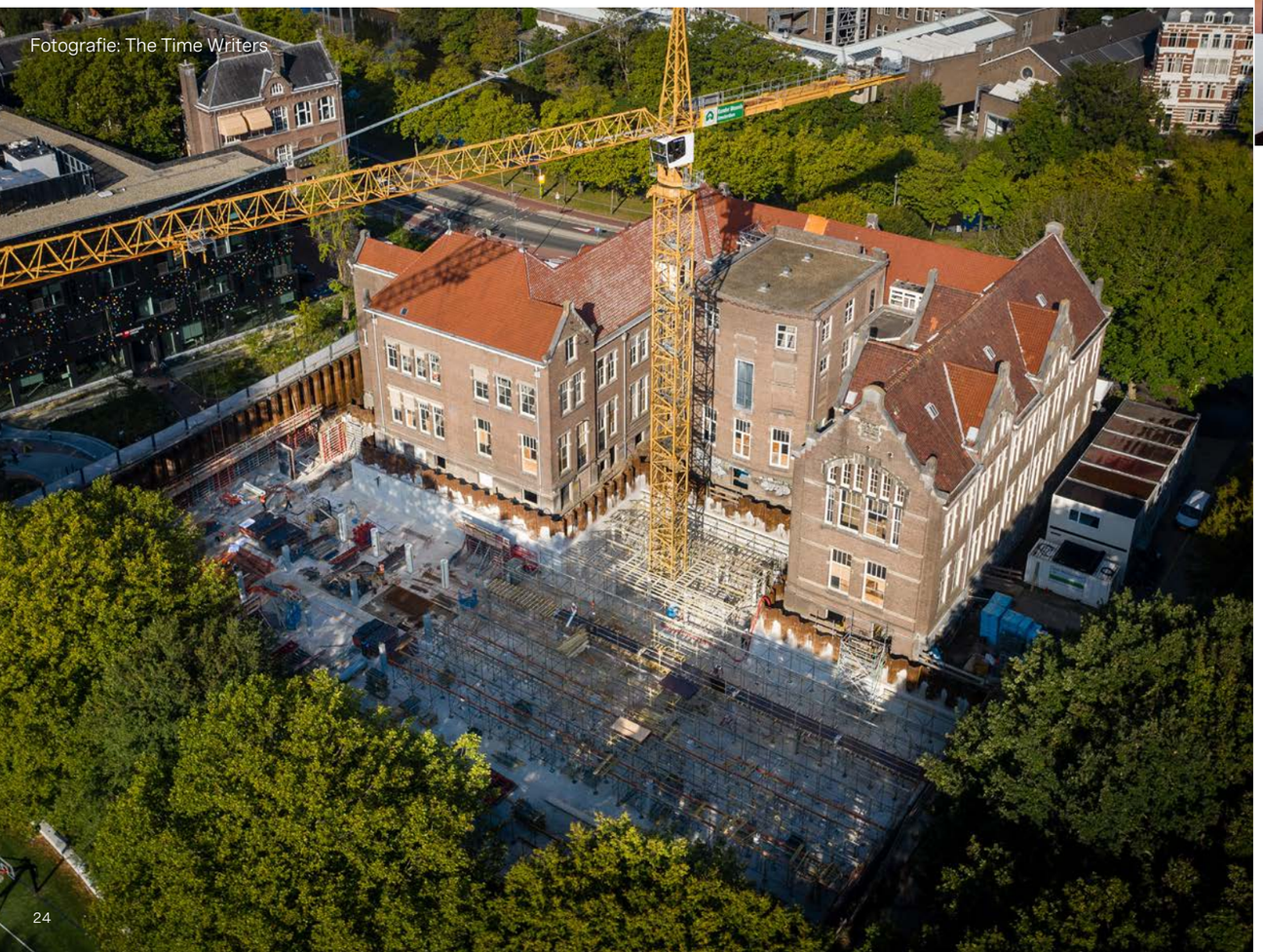
Kwaliteit van de transformatie als prioriteit

Het architectenbureau plaatste de nieuwbouw niet in de open ruimte, maar direct achter een van de vleugels van het pand, waardoor er een directe verbinding tussen het hotel en het Oosterpark kon ontstaan. Bij deze keuze was het nodig om alle achtergrondfuncties, waaronder het parkeren, in een ondergronds volume onder te brengen.

De jury heeft veel lof voor de opdrachtgever, die met het omarmen van het nieuwe plan ook volumeverlies accepteerde. In plaats van 120 kamers zijn er nu 88 kamers gerealiseerd. De uiteindelijke kwaliteit van de transformatie, waarbij de relatie van het gebouw tot zijn omgeving een belangrijke factor is, kreeg bij de herontwikkeling prioriteit. Of zoals de opdrachtgever-eigenaar zelf zei: “we maken alleen maar dingen die we mooi vinden”.

Liefde voor het gebouw en haar historie

De jury heeft grote waardering voor het vakmanschap waarmee het ontwerpbureau de renovatie en restauratie van het monument heeft aangepakt. Van de vakkundige wijze waarop technische ingrepen zoals het ventilatiesysteem en de kabels zijn weggewerkt tot en met de restauratie van de oorspronkelijke bakstenen binnenmuren en vloeren. In alles voel je de liefde van de opdrachtgever en het ontwerpbureau voor het gebouw en haar historie. De jury is daarbij onder de indruk van de vaardigheid die de architect toont om met een scala aan architectonische middelen de overgangen van oud naar nieuw divers en veelzijdig vorm te geven.

Fotografie: The Time Writers

Fotografie: Stefan Müller

Het park als voornaamste muze

Deze zorgvuldigheid is ook terug te zien in de relatie tussen het gebouw en het park. Gedurende het ontwerpproces was het park volgens de ontwerpers steeds “de voornaamste muze”. Doordat de hekken die de tuin van het gebouw oorspronkelijk scheidden van het park zijn verwijderd, komt het park als het ware tot aan de voordeur van het hotel. Het ontwerp van de tuin is gemaakt door landschapsarchitect Sant&Co, die ook het ontwerp voor het Oosterpark heeft gemaakt. Dat zie je terug in de natuurlijke manier waarop tuin en park in elkaar overlopen. Doordat het hotel een publiek toegankelijke brasserie op de begane grond van de nieuwbouw heeft, is het gebouw ook toegankelijk voor mensen die er niet verblijven, zoals parkbezoekers en voorbijgangers.

Een bezielde samenwerking tussen ontwerper en opdrachtgever

De jury proeft aan alles dat hier sprake is van een professionele, maar vooral ook bezielde samenwerking tussen ontwerpbureau en opdrachtgever-eigenaar. Ze lijken elkaar gevonden te hebben in de gedeelde ambitie om een plek te maken die recht doet aan de historie, maar nadrukkelijk ook tegemoetkomt aan de wensen en eisen van modern comfort. De ruimte om op eerder gemaakte keuzes terug te komen wanneer dat bijdroeg aan die gezamenlijke ambitie, getuigt van groot wederzijds vertrouwen. Een samenwerking om van te leren. En voor de jury een overtuigende winnaar in de categorie transformatie!

‘Een samenwerking om van te leren.’

Winnaar renovatie
Huis van de gemeente Voorst
Twello

Winnaar transformatie
Pillows Hotel Maurits at the Park
Amsterdam

Wildcard
Getijdenpark Eiland van Brienenoord
Rotterdam

Winnaar gebieds-transformatie NRE-terrein Eindhoven

Betrokkenen
Gemeente Eindhoven
Alle tijdelijke gebruikers
Alle (particuliere) initiatiefnemers/ opdrachtgevers

Tom van Tuijn Stedenbouw
Edith Kolkman stedenbouw | landschap
TU/e Bauhütte
Collectief NulZes
Marie Louise Nijsing
Bouwen In Eigen Beheer

Cultuurhistorisch Bureau Hüsken en Zoon
Houben / Van Mierlo architecten,
De Bever Architecten,
FAAM architects,
MAG architecten,
MVD Architecture,

Ontwerpduo, architectenbureau Werkstatt,
Bart Hess,
Rombout Frieling,
Harm Rensink

Projectomschrijving

De voormalige gasfabriek NRE in Eindhoven is ‘bottom-up’ herontwikkeld tot één mixed-use gebied, waar werken, wonen, bezoeken en verblijven samen komen. De sociale cohesie is gegroeid tijdens het ontwikkelproces, ook na oplevering bestaat er een grote samenhang tussen de mensen op het terrein. Door dit unieke proces is er ook een uniek gebied ontstaan, niet conformistisch maar vol vrijheid en experiment.

Tijdens de planvorming is het NRE-terrein opengesteld voor tijdelijke activiteiten en gebruikers. Het gebied is zo getransformeerd tot creatieve hotspot in de stad. Deze periode creëert waarde en tegelijkertijd vormt het een ‘incubatietijd’ waarin gekeken wordt wat zich op deze plek kan manifesteren. Bij coöperatief ontwikkelen is het belangrijk het eigenbelang aan het gezamenlijk belang te toetsen. Bovendien is het behoud van de bijzondere karakteristiek van het NRE-terrein een gezamenlijke doelstelling.

Het voormalig afgesloten gebied is een toegankelijk en uitnodigend onderdeel geworden van het stedelijk weefsel van Eindhoven. De openbare ruimte op het NRE-terrein is geen traditionele straat-stoep omgeving. Er is juist gekozen voor een intiem, vloeiend en openbaar toegankelijk maaiveld waar alle verkeer zijn plek vindt. Deze ‘shared space’ is tegelijk straat, steeg, parkje, voortuin, (verlengde) woonkamer, speelterrein, hof, wandelpad, barbecue-plek, evenemententerrein, maar bovenal ontmoetingsplek. Aan deze uitnodiging aan gebruikers en bezoekers om de ruimte toe-te-eigenen wordt volop gehoor gegeven.

De bestaande panden hebben geen monumentale status, maar hebben wel degelijk cultuurhistorische waarde. Ze vertellen de geschiedenis van het NRE-terrein en van Eindhoven als industriestad en worden daarom getransformeerd tot vanzelfsprekend onderdeel van het nieuwe gebied.
In nieuwe gebouwen is naast woningen bedrijfsruimtes gerealiseerd met elk een eigen identiteit, tegelijk vormen ze een vanzelfsprekend ensemble met de fabriekspanden. Een stedenbouw en architectuur die zich vanzelfsprekend heeft ontwikkeld uit programma, locatie en het DNA van de plek.

Juryoordeel

De jury is onder de indruk van de initiatiefkracht, de creativiteit en het doorzettingsvermogen van alle partijen die bij het NRE-terrein betrokken zijn geweest. Ze prijst de coöperatieve manier van ontwikkelen, waarbij niet het eindbeeld, maar het gezamenlijke ontwikkelproces centraal heeft gestaan en waarbij gedeelde waarden richting hebben gegeven aan de gebiedsontwikkeling. Het is knap hoe individuele ambities en collectief belang hand in hand gaan en tot zichtbare kwaliteit hebben geleid.

Nieuwe functies voor historische gebouwen

Op het NRE-terrein heerst een prettige sfeer. Het gebied voelt levendig en open en nodigt uit om te struinen. De jury is zeer te spreken over de balans die in het gebied is gevonden: tussen oud en nieuw, tussen reuring en rust en tussen bebouwing en open ruimte. De historische gebouwen op het terrein, die de industriële geschiedenis van dit deel van Eindhoven tastbaar maken, zijn zoveel mogelijk behouden gebleven en hebben nieuwe functies gekregen. De nieuwbouw is nauwkeurig ingepast in volume en schaal en is qua architectuur naast traditioneel ook vernieuwend en hier en daar experimenteel. Hierdoor is de nieuwbouw prettig complementair aan de bestaande gebouwen.

Co-creatieve gebiedsontwikkeling

Het NRE-terrein is in veel opzichten een typische gebiedsontwikkeling voortkomend uit de financiële crisis. Stedelijke ontwikkelingen kwamen tot stilstand en veel gemeentes zetten in op tijdelijk gebruik en placemaking. Het succes van dit project zit echter in de manier waarop de betrokkenen, en niet in de laatste plaats de gemeente, de stapsgewijze ontwikkeling van het gebied heel consistent, nauwkeurig en tot het eind toe hebben doorgezet. De mate van (persoonlijke) betrokkenheid van de verschillende initiatiefnemers en het hebben van een lange adem zijn van groot belang geweest. Een jurylid noemde die inzet “bijna maatschappelijk buurtwerk”. De jury onderstreept dat juist bij zo’n open proces, de gemeente zowel sturend (op kwaliteit), als faciliterend (voor initiatief) moet zijn. Dat is geen eenvoudige balans, maar bij het NRE-terrein is dat zichtbaar goed gelukt.

Waardecreatie

Ten aanzien van de waardecreatie in het gebied is de jury benieuwd of de gemeente ook andere constructies heeft overwogen dan alleen particulier eigendom. Er zit relatief veel publiek geld in de gebiedsontwikkeling. Dat was nodig om de ontwikkeling op gang te brengen en is ook het type toekomstgerichte investering dat juist een overheid kan doen. Maar had een deel van de waarde niet weer bij de gemeente kunnen terugkeren, bijvoorbeeld via de constructie van erfpacht, community landtrust of coöperaties?

Grote waarde voor bewoners, gebruikers en de stad

Dat het gebied voor de bewoners en gebruikers van grote waarde is, staat buiten kijf. Maar ook voor Eindhoven als geheel is het NRE-terrein een aanwinst. Nadenkend over de vraag of dit type woongebieden, centraal gelegen in de stad maar met een lage dichtheid, in tijden van woningnood wel te verantwoorden zijn, komt de jury tot de conclusie dat dat wel degelijk zo is. Hoewel verdichten van groot belang is, ziet ze ook dat dit type ontspannen en ruim opgezette gebiedsontwikkeling van toegevoegde waarde is in het hoogstedelijke gebied.

Ze vervullen een rol als relatief rustige plekken voor de omliggende en meer verdichte wijken. En op de schaal van de stad kunnen ze onderdeel vormen van een prettig ritme van drukte en luwte. De jury benadrukt dat de aanpak van het NRE-terrein daarnaast ook een inspiratie kan zijn voor steden en dorpen waar juist in lagere dichtheden moet worden gebouwd. Een mooie winnaar in de categorie gebiedstransformatie!

‘De jury prijst de coöperatieve manier van ontwikkelen, waarbij niet het eindbeeld, maar het gezamenlijke ontwikkelproces centraal heeft gestaan.’

Fotografie: Marie Louise Nijsing

Fotografie: BASE Photography

Winnaar renovatie
Huis van de gemeente Voorst
Twello

Winnaar transformatie
Pillows Hotel Maurits at the Park
Amsterdam

Winnaar gebiedstransformatie
NRE-terrein
Eindhoven

Wildcard Getijdenpark Eiland van Brienenoord Rotterdam

Betrokkenen
Gemeente Rotterdam
Rijkswaterstaat
ARK Rewilding Nederland
H+N+S
Landschapsarchitecten Van Oord

Fotografie
Pagina 22 en 25: Stefan Müller

NRP / Gulden Feniks 2023

Fotografie: Arnoud Verhey

Projectomschrijving

Het Eiland van Brienenoord was een onontdekt eilandje in de Nieuwe Maas, dichtbij het centrum van de stad. Met een nieuwe inrichting en twee nieuwe bruggen heeft de gemeente Rotterdam een natuurlijker en toegankelijker openbare ruimte toegevoegd aan Rotterdam. Na de transformatie van het eiland is gebleken dat getijdennatuur een wezenlijke toevoeging is aan de stad. Daarmee blijkt het eiland een goed voorbeeld en inspirator voor andere getijdenparken en oeverontwikkelingen voor alle steden en dorpen langs de Nieuwe Maas.

Het eiland heeft 1,7 kilometer natuurvriendelijke oevers gekregen met ruimte voor getijdennatuur. Deze oevers verhogen de waterkwaliteit en biodiversiteit in de Nieuwe Maas. De getijdenatuur is karakteristiek voor de ligging in de delta, het trekt nieuwe planten en dieren aan die op de grens van eb en vloed leven. De bezoeker kan van dichtbij de dynamiek van dit getijdenlandschap ervaren. De Nieuwe Maas is de enige rivier in Nederland waar de invloed van eb en vloed nog zo groot is.

Het Eiland van Brienenoord is geen aangeharkt stadspark, maar een getijdenpark met ruimte voor mens en natuur. Kinderen mogen van de paden af en sjouwen hier met takken en boomstammen.

‘Stadsbewoners en de natuur worden weer dichter bij elkaar gebracht door het ontdekken en ervaren centraal te stellen.’

Juryoordeel

“Echt een project van deze tijd”, dat is hoe de jury het Eiland van Brienenoord typeert. Ze plaatst het project in de groeiende aandacht die er is voor het ruimte geven aan - en werken met de natuur. Er zijn in de loop der jaren veel plannen geweest voor het eiland. Zo zouden er woningen worden gebouwd en zijn er plannen geweest voor een hotel. Uiteindelijk heeft de natuur voorrang gekregen. Het Getijdenpark laat zien tot welke kwaliteit dat kan leiden. Het eiland ligt midden in het deltalandschap. De verbinding van de Nieuwe Maas met de zee wordt door het toelaten van de dynamiek van eb en vloed weer zichtbaar en beleefbaar. Door het afgraven van de oevers kan daar de getijdennatuur tot ontwikkeling komen, wat bijdraagt aan de biodiversiteit en dieren als bevers en vissen aantrekt. Met wandelpaden, uitzichtpunten, een natuurspeeltuin en zelfs een zwemgelegenheid nodigt het eiland uit tot allerlei vormen van recreatie.

Ontspannen omgang met natuur, recreatie en beheer

Het toelaten van de ‘wilde natuur’ brengt nieuwe vragen met zich mee over beheer en handhaving. Bijvoorbeeld: welke richtlijnen en regels moeten er zijn voor bezoekers? Bij het Eiland van Brienenoord heeft de gemeente nadrukkelijk gekozen voor

impliciete regels voor wat er wel en niet mag. Ook hier is het karakter van de natuur zelf (in dit geval de getijdenwerking) indirect en subtiel sturend voor het gebruik. Zo zijn de lagergelegen delen van het eiland niet toegankelijk tijdens vloed. Het ontbreken van verlichting maakt dat het gebied na zonsondergang niet uitnodigt tot verblijf. De jury is enthousiast over deze aanpak, waaruit duidelijk de wens van de gemeente spreekt om stadsbewoners en de natuur weer dichter bij elkaar te brengen, juist door het ontdekken en ervaren centraal te stellen. Bestaande stadsparken kunnen volgens de jury veel leren van deze ontspannen omgang met natuur, recreatie en beheer. De jury is nieuwsgierig of er op den duur spanning zal ontstaan tussen de rust waar de natuur bij gebaat is en de behoefte van stadsbewoners aan beleving en recreatie. Een samenspel waarbij het uiteindelijk zal draaien om het vinden van een balans. Om dat goed te beoordelen, heeft het project nog tijd nodig.

Het lef van stapsgewijs ontwikkelen

Het experimentele karakter van het project spreekt de jury erg aan. Het is een tendens die ze in deze editie van de Gulden Feniks bij meer inzendingen ziet en die ze toejuicht: stapsgewijs ontwikkelen, ervaren, kijken hoe iets uitpakt en aanpassen waar nodig. Zonder het eindresultaat vooraf te stevig vast te prikken, maar wel door vast te houden aan de missie. Dat is kwetsbaar voor een opdrachtgever die daarmee veel onzekerheden toelaat, maar juist dat draagt volgens de jury uiteindelijk bij aan de kwaliteit en robuustheid van de ontwikkeling. De jury onderstreept hoe waardevol het is dat een gemeentelijke dienst dit project zelf heeft kunnen ontwikkelen, doordat het de kennis en kunde hiervoor in huis heeft. Dat is tegenwoordig helaas lang niet vanzelfsprekend. In de toekomst hopelijk steeds meer, met de groeiende aandacht die er is voor publieke waarden (zoals duurzaamheid en leefbaarheid) bij de inrichting van de fysieke leefomgeving. Overheden hebben een belangrijke rol om actief vorm te geven aan dat publieke belang op de lange termijn.

Klimaatadaptief ontwerpen

Naast nieuwe getijdennatuur vormt het eiland tevens een natuurlijke buffer voor het achterliggende, binnendijks gebied wanneer de zeespiegel stijgt. De jury is benieuwd hoe dit op de lange termijn zal uitpakken. Hoeveel bescherming biedt het park voor de achterliggende wijken wanneer de zeespiegelstijging doorzet en mogelijk sneller gaat dan verwacht? Op welke termijn wordt het (te) spannend? En moet de natuur dan toch weer ingedamd worden? Of zal het eiland dan helemaal verdwijnen?

(Re-)wildcard van de jury

Het Getijdenpark Eiland van Brienenoord krijgt van de jury de wildcard, die ze voor de gelegenheid heeft omgedoopt tot Re-wildcard. Hoewel als ‘groen project’ voor de Gulden Feniks wellicht een wat vreemde eend in de bijt, is het volgens de jury een terechte winnaar. Het is een project waar veel van te leren valt, een echte inspiratie. En een sterk pleidooi voor minder bouwen!

Fotografie: Arnoud Verhey

Renovatie
Stationspostgebouw
Den Haag

Transformatie
Veemgebouw
Eindhoven

Gebiedstransformatie
De Kunstwerf
Groningen

Nominatie renovatie Stadhuis en Raadzaal Leiden

Betrokkenen

Office Winhov
deMunnik-deJong architecten
Studio Linse
Gemeente Leiden
Du Prie Bouw & Ontwikkeling
H+H+S Landschapsarchitecten
Van Rossum
Raadgevende Ingenieurs
Nelissen Ingenieursbureau b.v.
BuroMees
Licht Joost de Beij
Roos Soetekouw
EPOS media
Nelissen Ingenieursbureau b.v.
Tetterode
Du Prie Bouw & Ontwikkeling
BRI Groep
HD maatwerk interieur

Projectomschrijving

Aangepast aan de nieuwe werkwijze van de ambtelijke organisatie, biedt het stadhuis de stad en haar bestuur een gastvrij en gepast podium, waarbij het historisch monument in haar oorspronkelijke allure is teruggebracht.

Ankerpunt in de renovatie is het ontwerp van J.C. Blaauw uit 1935 met zijn karakteristieke typologische opzet en de tweeledige bekleding van het betonnen casco. Waar de buitenzijde bekleed met baksteen aansluiting zoekt bij de historische zestiende-eeuwse renaissancegevel aan de Breestraat en de omringende historische bebouwing, kent de binnenzijde een rijk materialenpalet met marmer vloeren en wanden, houten lambriseringen en stucwerk plafonds en diverse decoraties zoals het houten inlegwerk van Escher.

In de renovatie is gekozen voor een assimilerende benadering waarbij oud en nieuw leesbaar zijn zonder dat zij contrasteren. Zo worden de bestaande marmeren vloeren aangevuld met terrazzo, waarbij het historische patroon wordt voortgezet, en worden in de belijning van het stucwerk de proporties van de wandbekleding doorgezet.

De indeling van het gebouw en de installaties zijn volledig aangepast, met werkruimtes op de zolders, een nieuwe publieksontvangst in de stadsfoyer, een nieuwe commissiekamer en vergadercentrum en een openbare tuin in de binnenhof waar de glazen overkapping uit de jaren negentig is verwijderd. Deze tuin, met daarin een tulpenboom zoals Boerhaave die ooit plantte in de hortus botanicus, vormt samen met het stadhuisplein de verbinding met de stad en haar rijke verleden en nodigt burgers en gasten uit in het bestuurlijk centrum van de stad.

Gelijktijdig met het stadhuis werd ook de raadzaal gerenoveerd. Gebouw, interieur, meubilair en kunst zijn in samenhang ontworpen als Gesamtkunstwerk. Intensief gebruik en veranderingen in de werkwijze van de gemeente maakten een renovatie noodzakelijk. deMunnik-deJong was verantwoordelijk voor de raadzaal, Office Winhov ontwierp de vernieuwing van het stadhuis.

De raadzaal is op drie punten aangepakt:
Ten eerste zijn de monumentale afwerkingen van de Raadzaal hersteld en gerestaureerd. De in de loop van jaren ad-hoc aangebrachte oplossingen voor (audiovisuele) installaties zijn verwijderd.

De vervuilde monumentale wandbespanning is gereinigd en hersteld. De gehavende tafels en stoelen zijn gerepareerd en opnieuw gestoffeerd. En de lederen plafondpanelen zijn ontdaan van de laag witte kalk en vervuiling.
Daarnaast is de zaal toekomstbestendig gemaakt door het aantal zitplekken te vergroten en nieuwe audiovisuele installaties te integreren. Hierbij is ook de verlichting aangepast waardoor beeldopnames en videovergaderen mogelijk is gemaakt. De nieuw aangebrachte gordijnen, licht- & zichtwering spelen hierin een belangrijke rol.
Als derde is een ontbrekende laag van verfijning toegevoegd die door Blaauw weliswaar was aangeduid op tekening, maar die nooit is ontworpen of gerealiseerd. De zaal is namelijk versneld in gebruik genomen na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Er zijn wel initiatieven geweest om de zaal verder af te maken, maar zonder succes.

Blaauw had plannen voor wandlampen en een kroonluchter, maar deze zijn nooit uitgevoerd. deMunnik-deJong architecten heeft in nauw overleg met de RCE en de Welstands- en Monumentencommissie een ontwerp gemaakt voor deze laatste laag. De kroonluchter, wandlampjes en stoffering zijn een hedendaagse afleesbare toevoeging waardoor de zaal weer lange tijd vooruit kan als representatieve ruimte voor de stad Leiden.

Fotografie: Stefan Müller

Juryoordeel

Het Stadhuis van Leiden kent een lange geschiedenis. Het gebouw bestaat al sinds de veertiende eeuw en heeft sindsdien verschillende grote en kleinere ingrepen ondergaan. De gelaagde geschiedenis van het gebouw werd het startpunt voor de renovatie.

Ingrepen passend bij de bestaande architectuur

De jury heeft veel waardering voor de zorgvuldigheid waarmee het ontwerpbureau de renovatie heeft aangepakt. Er is grondig onderzoek gedaan naar de historie van het gebouw en het eerdere ontwerp van architect C.J. Blaauw uit 1935. De jury ziet dit terug in de ontwerpkeuzes die zijn gemaakt. Daartoe hoort bijvoorbeeld de sloop van de enkele decennia geleden aangebrachte overkapping van de binnenplaats waardoor deze weer als buitenruimte kan worden gebruikt. De ingrepen passen naadloos in de bestaande architectuur en komen mede daardoor heel vanzelfsprekend over, ‘’bijna terloops’’.

De jury benadrukt dat die subtiliteit als bescheidenheid een enorme kwaliteit is bij het renoveren van (monumentale) panden. Het toont het vakmanschap.

Hoe oud en nieuw met elkaar communiceren

Naast de renovatie is het gebruik van het gebouw aangepast aan de eisen van deze tijd. Daarvoor waren verschillende nieuwe ingrepen noodzakelijk. In het geval van het openbreken van de dakramen in de centrale hal betrof dit niet zozeer een nieuwe ingreep als wel het uitvoeren van een eerder door Blaauw ingetekend, maar niet uitgevoerd onderdeel van het ontwerp. De jury is onder de indruk van de nauwkeurigheid waarmee oud en nieuw met elkaar communiceren. Dat geldt voor bijvoorbeeld de stucwerkkolommen op de begane grond, waar met een inkeping in het stucwerk de overgang van oud naar nieuw subtiel zichtbaar wordt gemaakt. Maar het geldt ook voor de materiaalkeuze in het hele gebouw die aansluit bij het oorspronkelijke palet van Blaauw, zoals in de keuze voor terrazzovloeren die aansluiten op het oorspronkelijke marmer.

Fotografie: Roos Aldershoff

Fotografie: Roos Aldershoff

Fotografie: Stefan Müller

Zorgvuldige renovatie van de raadzaal

Een belangrijk onderdeel binnen de renovatie betrof de restauratie en renovatie van de raadzaal. De jury ziet ook in de raadzaal de zorgvuldigheid waarmee de renovatie is aangepakt en de tijd en aandacht die de ontwerpers hebben gestoken in het onderzoeken, herstellen of juist bewust vernieuwen van de verschillende elementen van de ruimte. Ze is onder de indruk van de innovativiteit en creativiteit van de ontwerpers om de beide (monumentale) hoekvormige raadstafels op de punt doormidden te zagen en door middel van het toevoegen van een nieuw hoekelement, meer zitplekken te creëren voor de in aantal gegroeide raad.

Vormgeven aan democratie

Aan de oorspronkelijke indeling van de raadzaal zijn geen aanpassingen gedaan. Dat is ook veelal niet mogelijk, omdat er veel regels zijn voor de inrichting ervan. Toch vraagt de jury zich af of de huidige opzet, waarbij het college van B&W verhoogd zit en burgers wat ‘achteraf’ op een balkon, nog wel passend is in een tijd waarin openheid van bestuur en gesprek tussen overheid en burgers zo hoog op de agenda staan.

Dezelfde vraag kan worden opgeworpen voor het stadhuis zelf, dat met het uitplaatsen van de publieke functies het directe contact minder vanzelfsprekend maakt. Dat is misschien niet zozeer een gesprek over het ontwerp, want binnen de gegeven kaders hebben de ontwerpers de renovatie vakkundig uitgevoerd, maar een breder gesprek over hoe we vorm willen geven aan democratie. Maar vooral gunt de jury elke inwoner van Leiden de kans om haar prachtig gerenoveerde Stadhuis te bezoeken.

‘De jury is onder de indruk van de nauwkeurigheid waarmee oud en nieuw met elkaar communiceren.’

Renovatie
Stadhuis en Raadzaal Leiden

Transformatie
Veemgebouw Eindhoven

Gebiedstransformatie
De Kunstwerf Groningen

Nominatie renovatie Stations-postgebouw Den Haag

Betrokkenen		
LIFE	Kraaijvanger Architects	SENS real estate
KCAP	J.P. van Eesteren	
	Besix	

Projectomschrijving

Als start van de gebiedsontwikkeling HS Kwartier hebben LIFE en SENS real estate het Stationspostgebouw herontwikkeld. Samen met KCAP zijn SENS en LIFE, door het toevoegen van extra vloeren en het creëren van een groot atrium erin geslaagd nieuw leven in dit gebouw te blazen. Kraaijvanger was aangesteld als interieurarchitect namens PostNL. De komst van PostNL naar het HS Kwartier toont de potentie van de plek aan en zal als katalysator fungeren van de gebiedsontwikkeling. In totaal is ca. 200.000 m2 aan multifunctioneel programma geprogrammeerd staat.

Het Stationspostgebouw is het meest duurzame Rijksmonument van Nederland en heeft het BREEAM-NL In Use Excellent certificaat behaald. Er is een dubbele smart gevel met respect voor de monumentale waarde gecreëerd. Er is een WKO-systeem aangelegd en er zijn circulaire materialen gebruikt. Daarnaast is geïnvesteerd in een hoogwaardige groene tuin met grote bomen en infiltratiekratten. Hiermee heeft het ontwerp de toon gezet voor de vergroening van de gehele Waldorpstraat. Naast een duurzaam gebouw is het een heel gezond gebouw. Een Well Gold certificaat is recentelijk aangevraagd

Door het creëren van het grote atrium worden de dikke vloeren nog beter ervaren en het monument zichtbaar.

De oude dakramen zijn weer heropend waardoor het zonlicht weer door het gebouw schijnt en je vanaf de begane grond naar de blauwe lucht kunt kijken. Rondom het atrium zijn de ontmoetingsplekken gepositioneerd. Dit zorgt voor de juiste afwisseling tussen goede focusplekken, vergaderfaciliteiten (Post-Covid stijl) en een fijne plek om elkaar te ontmoeten.

Energiek, bruisend in een uniek stukje Den Haag. Een plek waar verschillende mensen elkaar ontmoeten, verblijven maar vooral elkaar inspireren. De omgeving inspireert en zet aan tot interactie, een plek waar nieuwe ideeën ontstaan. Het is de katalysator van de gebiedsontwikkeling HS Kwartier en de Laakhavens.

Fotografie: Ossip van Duivenbode

Juryoordeel

Het Stationspostgebouw in Den Haag, gebouwd in 1949, doet in 2023 opnieuw dienst als postgebouw. Het meest logische programma voor dit Rijksmonument, zou je zeggen. Toch heeft het pand een grondige renovatie ondergaan om gebruiksklaar te zijn voor haar oude, nieuwe gebruiker PostNL. Het werk van het postbedrijf is in de loop der jaren behoorlijk veranderd en de eisen die zij aan het te renoveren gebouw stelde waren dan ook talrijk.

Oorspronkelijke structuur aangepast aan nieuwe eisen

Er is in deze tijd geen noodzaak meer om zware postsorteermachines te huisvesten, of behoefte aan laad- en losplekken verbonden met het spoor. Er moesten bureaus komen, flexplekken, vergaderkamers, open ruimte en licht.
De jury heeft bewondering voor de technische ingrepen die de architect heeft uitgevoerd om de oorspronkelijke structuur van het gebouw aan te passen aan deze nieuwe eisen. Door de verdiepingshoogte en sterke constructie was het mogelijk de vloeren open te breken en om tussenverdiepingen te creëren. De aanpassingen in de bestaande constructie hadden invloed op de stabiliteit. Een grote uitdaging aangezien het gebouw gefundeerd is op een plaat.

De ruimte tussen behoud en verandering

De keuze voor het toevoegen van nieuwe vloeren en daarmee het creëren van extra vierkante meters kan de jury ook vanuit de business case van de ontwikkelaar goed volgen. De jury heeft veel waardering voor de stap die de projectontwikkelaar heeft genomen om het Stationspostgebouw te kopen en te renoveren. Dit zet qua programma en ambitie direct een standaard voor de gebiedsontwikkeling die hier is voorzien. Het renoveren van een Rijksmonument is een uitdagend traject waarbij je als ontwerper en ontwikkelaar aanhoudend moet bewegen in de ruimte die er is tussen behoud en verandering. Behalve creativiteit van de ontwerper vraagt het ook om een ontwikkelaar die flexibel te werk gaat en mee kan bewegen in de keuzes die steeds (opnieuw) gemaakt moeten worden. De jury is positief dat ook commerciële ontwikkelaars bereid zijn op deze manier (financieel) risico te dragen.

Leren van de renovatie van (rijks) monumentale gebouwen

Het gebouw is gerenoveerd met hoge duurzaamheidseisen. Een grote en prijzige uitdaging in monumentale panden. De jury heeft waardering voor de rol die de gebruiker daarbij heeft gespeeld door de renovatie “te behandelen als nieuwbouw”.
De jury blijft nog wat nadenken over een aantal gemaakte ontwerpkeuzes. Hoewel ze de keuze voor het rigoureus uitnemen van vloeren om vervolgens vloeren toe te voegen kan volgen vanuit oogpunt van techniek en gebruik, vindt ze het tegelijkertijd zonde dat niet meer gedaan is met de herkenbare onderdelen van het Rijksmonument. Zoals de dubbele hoogte van de verdiepingen, die in haar ogen de eigenheid van het monument bepalen. Toch kan er wel degelijk van de renovatie geleerd worden voor gelijksoortige (rijks)monumentale gebouwen, die door het functionele en dwingende ontwerp niet eenvoudig te transformeren zijn naar eisen en wensen van hedendaagse gebruikers. Het vraagt flinke investeringen om dit soort gebouwen de toekomst in te brengen en het Stationspostgebouw is een voorbeeld van hoe dat kan.

‘Het gebouw is gerenoveerd met hoge duurzaamheidseisen. Een grote en prijzige uitdaging in monumentale panden.’

Renovatie
Stadhuis
en Raadzaal
Leiden

Renovatie
Stationspostgebouw
Den Haag

Gebiedstransformatie
De Kunstwerf
Groningen

Nominatie transformatie Veemgebouw Eindhoven

Betrokkenen	V/Architecten	Visietech	Buro Lubbers
Sint Trudo	Stam & De Koning	Peter van Kempen	
Caruso St. John	Tielemans		

Projectomschrijving

Het Veemgebouw (Philipsgebouw SDM) is gebouwd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Met lagere verdiepingsvloeren en weinig lichtinval doet het dienst als magazijn voor de producten die Philips in de andere fabrieken op Strijp-S maakt.
Nadat de Gemeente Eindhoven en Volker Wessels Strijp-S besluiten te kopen, komt het Veemgebouw in 2009 in bezit van Trudo, dat besluit het te herontwikkelen. Omdat het zich minder goed leent voor enkel woonfuncties, gaat Trudo op zoek naar een andere invulling. Die vindt zij in een mix van functies. De plint wordt commercieel geëxploiteerd. Hier kunnen kleinschalige, lokale pioniers hun eten en drinken verkopen. De lagere verdiepingen worden geschikt gemaakt als parkeergarage, terwijl de hoger gelegen verdiepingen een tijdelijke bestemming krijgen.

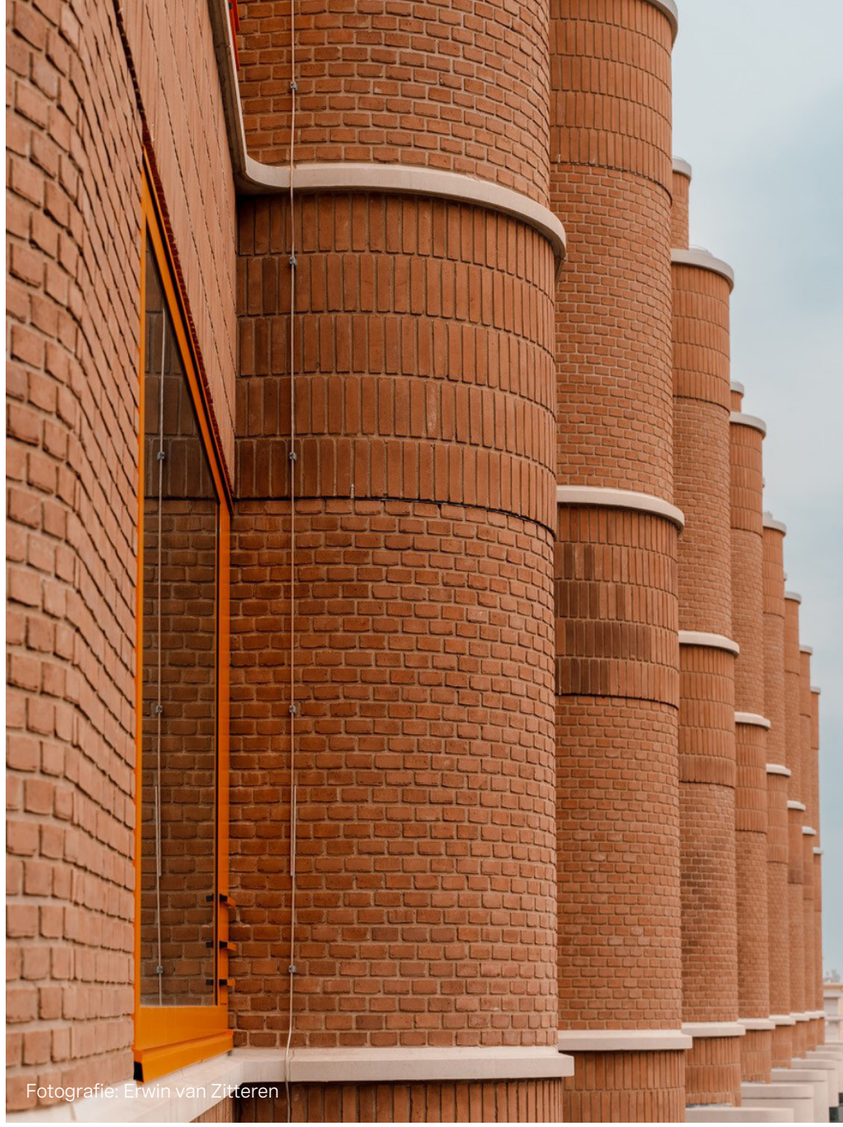
Tegen lage huurkosten kunnen maatschappelijke instellingen en ondernemers hier hun activiteiten uitvoeren.

Met de ongebreidelde groei van Strijp-S verandert ook de functie van het Veemgebouw. Na eerder uitstel vanwege de crisis krijgt het gebouw in 2022 een baanbrekende opbouw: 39 appartementen rondom een groene hof. Op de begane grond komt een grotere supermarkt, een functie waaraan het gebied steeds meer behoefte krijgt. Ook het aantal parkeerverdiepingen wordt uitgebreid van drie naar vijf. De overige verdiepingen blijven beschikbaar voor tijdelijke huurders.
De zeldzame mix van wonen, werken, ontspanning én parkeren maakt het Veemgebouw uniek. Van supermarkt tot notenbar en van VR-experience tot het huisvesten van ex-daklozen: Het Veem heeft het allemaal. Het Rijksmonument is met veel gevoel voor esthetiek gerenoveerd én uitgebreid. De opbouw sluit naadloos aan op het bestaande ontwerp en zorgt voor een echte eyecatcher op Strijp-S.
De toekomst zal uitwijzen welke functie(s) het Veemgebouw zal vervullen. Zeker is dat het inmiddels onmisbaar is in het steeds verder groeiende en bloeiende gebied, dat begin deze eeuw maar ternauwernood van de sloophamer werd gered.

Fotografie: Norbert van Onna

Fotografie: Nortbert van Onna

Fotografie: Erwin van Zitteren

Juryoordeel

De jury heeft complimenten voor de grote zorgvuldigheid waarmee het Veemgebouw is gerenoveerd, getransformeerd en emblematisch is uitgebreid. Veel aandacht is besteed aan het vertalen van de bestaande architectuur naar de nieuwbouw. De ronde vormen in baksteen in de bestaande bouw zijn doorgetrokken in het ontwerp van de opbouw, waardoor deze naadloos op elkaar aansluiten. En ook de aandacht voor het kleurgebruik door het gebouw heen getuigt van zorgvuldig onderzoek en ontwerp.

Van een pakhuis naar een pakhuis

De transformatie van het Veemgebouw "van een pakhuis naar een pakhuis" is in de ogen van de jury een even gedurfde als vanzelfsprekende oplossing. Auto's parkeren in een iconisch gebouw als het Veemgebouw lijkt in eerste instantie misschien wat tegennatuurlijk en "zonde". De jury ziet het juist als een slimme en duurzame oplossing voor de parkeeropgave.

In plaats van ondergronds een nieuwe parkeergarage te bouwen, wordt het gebied ontlast door het parkeren op te nemen in een bestaand gebouw. En ook vanuit het gebouw zelf is het slim bedacht. De lage verdiepingsvloeren zijn moeilijk te transformeren en lenen zich optimaal voor opslag van - in dit geval - auto's. Met slechts enkele ingrepen, waaronder het openbreken van de vloeren en het toevoegen van hellingbanen tussen de verdiepingen, worden de verdiepingen stap voor stap en naargelang de behoefte toegankelijk gemaakt voor parkeren.

Toekomstgerichtheid als onderdeel van het project

De jury spreekt wel de hoop uit dat de vraag naar parkeren op termijn af zal nemen en daarmee ook de noodzaak voor parkeren in het Veemgebouw. Het gebouw heeft volgens de jury voldoende flexibiliteit om in de toekomst ook andere functies te kunnen huisvesten, juist doordat er nu niet al te veel is ingegrepen in de structuur. Ze complimenteert de "lenigheid van het programma" en de vanzelfsprekende manier waarop deze toekomstgerichtheid tot onderdeel van het project is gemaakt.

Ontsluiten en optoppen van een rijksmonument

Op de begane grond is een publieke plint gerealiseerd met voorzieningen die worden gebruikt bewoners en bezoekers van het gehele gebied. De plint vormt zo een verbinding tussen het gebouw en de openbare ruimte van Strijp-S.

Recent zijn boven op het Veemgebouw 39 woningen gerealiseerd. Vanwege de diepte van het gebouw konden de woningen niet over de gehele breedte doorlopen. Om voldoende lichtinval in de woningen te realiseren, is een open binnenplaats ontworpen. De oplossing van het binnenhof noemt de jury "briljant". Ze staat verstelt van de kwaliteit van de open ruimte tussen de woningen; het voelt alsof je in een hofje op maaiveld staat. Het woningaanbod in het drielaagse woonblok bestaat uit twee typen; een studio op de begane grond en daar bovenop een maisonnette. Beiden zijn kwalitatief hoogwaardige woningen in het middensegment, met prachtig uitzicht op de skyline van Eindhoven.

Het Veemgebouw is in drie fases ontwikkeld en bij elke fase is dezelfde architect betrokken geweest. De jury juicht die continuïteit toe en ziet dat ook nadrukkelijk terug in de kwaliteit en coherentie van het eindresultaat.

'In het Veemgebouw is toekomstgerichtheid tot een vanzelfsprekend onderdeel van het project gemaakt.'

Renovatie
Stadhuis
en Raadzaal
Leiden

Renovatie
Stationspostgebouw
Den Haag

Transformatie
Veemgebouw
Eindhoven

Nominatie gebieds-transformatie

De Kunstwerf Groningen

Betrokkenen
Gemeente Groningen
Studio Donna van
Milligen Bielke & Ard de Vries Architecten
Piet Oudolf
Delta Vormgroep
Deerns
ABT Wassenaar
Draaier en Partners
Geveke | Eelde
Croonwolter&dros

Projectomschrijving

De Kunstwerf is het onderkomen van 4 verschillende theater- en dansgezelschappen. De gezelschappen repeteren en bouwen hier aan hun voorstellingen die ze opvoeren in verschillende theaters. Voor ieder gezelschap een eigen voordeur, ontvangstruimte, oefenruimte, werkplaats, opslag, keuken en een eigen kantoor. In het programma ontbrak de ruimte voor ontmoeting tussen de gezelschappen onderling en de inwoners van de stad. Daarom staat in het plan voor de Kunstwerf niet de theaterzaal, maar de publieke ruimte centraal. De ruimte aan de "achterkant" van het gebouw is zo groot als mogelijk gemaakt, om deze te kunnen inzetten als publieke binnentuin.

Deze Hortus Conclusus wordt het ontmoetingspunt door het ontbreken van een hoofdpodium. De arcades doen dienst als de theatergangen. In de tuinmuren zijn zitjes verwerkt die verwijzen naar de loges van de zaal en in de tuin, ontworpen door Piet Oudolf, ligt een intiem amfitheater waar kan worden gesproken in het openbaar.

Het gebouw bevindt zich op het industriële CIBOGA-terrein. Op deze plek heeft vanaf 1900 een gasfabriek gestaan. Het was een omsloten terrein met een reeds afgebroken muur als scheiding. De muur is zowel het verbindend als het scheidend typologisch middel. De publieke binnentuin is omsloten door de muur en vormt de basis van de gevel. De muur die het gebouw vormt, verspringt in hoogte waardoor het verbijzonderingen, zoals poorten en entrees, accentueert. Deze poorten articuleren overgangen.

De tuin is de plek die publiek en acteur gemeen hebben en die zicht biedt op de interieurs waar de acteurs geconcentreerd oefenen voor hun handelingen in de openbaarheid. De architectonische middelen die gekozen zijn in het ontwerp voor de Kunstwerf staan in dienst van de publieke ruimte. Een ruimte die zorgt voor beslotenheid, intimiteit, maar bovenal zichtbaarheid. Deze zorgt voor een voortdurende ondervraging van verbeelding en werkelijkheid.

Fotografie: Stijn Bollaert

Juryoordeel

"Is het nou een gebied of een gebouw?" Dat is een van de vragen waarmee de jury De Kunstwerf binnenstapt. Het ontwerp bestaat uit vier abstracte volumes rondom een centraal binnenhof. De jury is enthousiast over de openheid van het ontwerp en de relatie die het aangaat met het omliggende gebied. Het ontwerp bouwt voort op een muur die het terrein in het verleden omsloot en creëert verschillende doorkijkjes en verbindingen door middel van poorten en entrees. Tijdens het bezoek aan De Kunstwerf ervaart de jury het 'kruip-door-sluip-door"-effect van de ingrepen en ze kan zich dan ook goed voorstellen dat mensen door De Kunstwerf heen wandelen op hun route en dat het gebouw daarmee verbindend werkt. Dat het terrein geen hoofdentree heeft, versterkt de makkelijke betreding van het gebied.

Positieve invloed op de omgeving

De open structuur had direct effect in het gebied. In navolging van de toegankelijkheid van De Kunstwerf, heeft ook het naastgelegen Universitair Medisch Centrum Groningen haar omheining verwijderd en de buitenruimte daarmee publiek toegankelijk gemaakt. De jury ziet hoe het ontwerp van De Kunstwerf de gebiedsontwikkeling positief beïnvloedt. Dat geldt ook voor de keuze van de ontwerpers om af te wijken van de volumes die in de oorspronkelijke opdracht zaten. De jury prijst de keuze om in lagere volumes te bouwen en daarmee de overgang tussen het bestaande en het nieuwe subtiel en organisch te maken. Waar de jury niet unaniem van overtuigd is, is de keuze om een groot deel in beton te bouwen. Is daar, zelfs met de verstevigingsopgave indachtig, in een tijd waar duurzaamheid hoog op de agenda staat, geen schoner alternatief voor te vinden?

'Terugkomend op de vraag of De Kunstwerf nou een gebouw of een gebied is, ziet de jury een nieuwe interpretatie van het schaalniveau: het gebied als 'gebouw rondom.'

Stimulering van de ontmoeting

Om ontmoeting te stimuleren, tussen de gebruikers van het gebouw onderling (vier theater- en dansgezelschappen) en tussen gebruikers en bezoekers, is de openbare ruimte tot centraal element in het ontwerp gemaakt. Een uiting daarvan is de publieke binnentuin die aan de achterkant van het gebouw is aangelegd (een ontwerp van Piet Oudolf). De tuin is te gebruiken door passanten en tevens ontworpen als een 'klein openluchttheater' voor de theatergezelschappen. De jury vindt het ontwerp van de tuin prachtig. Waar ze benieuwd naar is, is hoe het ontwerp aansluit bij de wensen en de cultuur van de gebruikers. Is de tuin niet te netjes en te weinig open om dienst te doen als spontane ontmoetingsplek? Werkt de tuin in dat opzicht in de praktijk zoals bedacht in het ontwerp

Een nieuw gebied in een bestaand gebied

De jury heeft complimenten voor de rol die de gemeente in het traject heeft gespeeld. Met het aanwijzen van deze plek als nieuw thuis voor vier theater- en dansgezelschappen die voorheen verspreid over de stad zaten, maakte de gemeente de weloverwogen keuze om serieus te investeren in cultuur en een extra impuls aan het gebied te geven.
Terugkomend op de vraag of De Kunstwerf nou een gebouw of een gebied is, ziet de jury een nieuwe interpretatie van het schaalniveau: het gebied als 'gebouw rondom', waardoor een nieuw gebied in een bestaand gebied ontstaat.

COLOFON

NRP Gulden Feniks 2023 is een uitgave
van NRP
© Stichting NRP

Samenstelling, tekst en redactie door NRP

Fotografie jurybezoeken door Rogier
Boogaard, overige foto's bij projecten
via inzenders

Ontwerp Yellowday